

Snježana Zrinjan
Višnja Sorčik

Lica knjiga 2

Čitanka iz hrvatskoga jezika za drugi razred
gimnazija i četverogodišnjih strukovnih škola (140 sati godišnje)

PRVO IZDANJE

2020.

Nakladnik

ALFA d. d. Zagreb

Nova Ves 23a

Za nakladnika

Miro Petric

Direktorica nakladništva

mr. sc. Daniela Novoselić

Urednica

dr. sc. Snježana Zrinjan

Recenzentice

prof. dr. sc. Ružica Pšihistal

Blaženka Šimunović, prof.

Lektorice

Snježana Zrinjan

Kristina Ferenčina

Korektorice

Ana Đorđević

Kristina Ferenčina

Likovno i grafičko oblikovanje

Bestias

Ilustracija

Shutterstock

Fotografija

Shutterstock

Digitalno izdanje

Alfa d. d.

Mozaik Education Ltd.

Tehnička priprema

Alfa d. d.

Tisak

Tiskara Zrinski d. o. o.

Proizvedeno u Republici Hrvatskoj, EU

Udžbenik je uvršten u Katalog odobrenih udžbenika rješenjem Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske:

KLASA: **UP/I-602-09/20-03/00007**, URBROJ: **533-06-20-0002**, od **30. travnja 2020. godine**.

CIP zapis dostupan je u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem **001065303**.

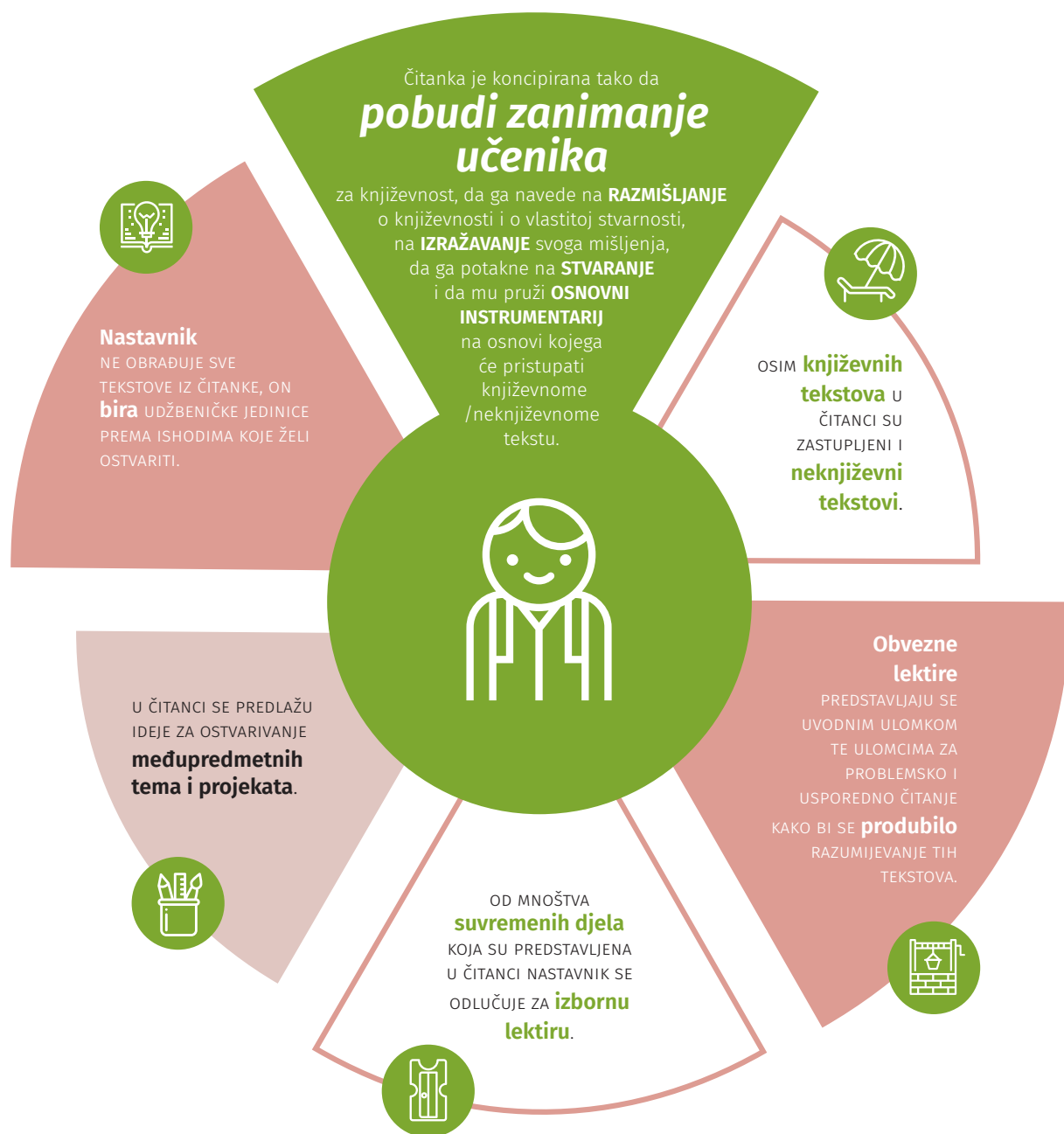
OPSEG PAPIRNATOG IZDANJA	MASA PAPIRNATOG IZDANJA	KNJIŽNI FORMAT	CIJENA
320 str.	653 g	265 mm (v) x 210 mm (š)	125,00 kn

Digitalno izdanje dostupno je na digitalnoj platformi *mozaLearn* na internetskoj adresi **www.mozaweb.com/hr** pod identifikacijskim brojem **HR-ALFA-HRV2-2130**.

© Alfa

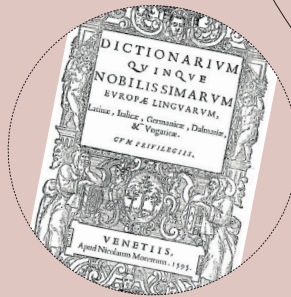
Ova knjiga, ni bilo koji njezin dio, ne smije se umnožavati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Mozaik Education Ltd. zadržava intelektualno vlasništvo i sva autorska prava za komercijalne nazive *mozaBook*, *mozaWeb* i *mozaLearn*, digitalne proizvode, sadržaje i usluge proizvedene neovisno o nakladniku Alfa d. d.

POLAZNA PITANJA

Tko je bio Marin Držić i koje su osobitosti prostora i vremena u kojima je stvarao? Čemu su se ljudi smijali nekada, a čemu se smiju danas?

Suvremeni tekstovi

- Miro Gavran, *Pandorina kutijica* 8.
- Cody McClain Brown, *Propuh, papuče & punica* 11.
- Luko Paljetak, *Marin Držić* 28.
- Luko Paljetak, *Marin, roman o Držiću* 28.
- Slobodan Prosperov Novak, *Vježbanje renesanse* 23.
- Slavica Stojan, *Dubrovnik Držićeva vremena* 47.

Kanonski tekstovi u vremenu

HRVATSKA KNJIŽEVNOST

- Marin Držić, *Novela od Stanca* 34., 41.
- Renesansa u Italiji – 15. i 16. st. 51.
- Renesansa u Hrvatskoj – 16. st. 51.

Film

- Veljko Bulajić, *Libertas* 27.

Teorija književnosti

- Drama, komedija, vrste komedija, razine smiješnoga 17.
- Obilježja drame, drama kao književni tekst i scensko djelo 19.
- Lirski, epski i dramski dijalog 22.
- Bajka i fantastična priča 32.
- Farsa, lakrdija, pastoral, komedija 38.
- Književni lik i književni tip 39.

Stav'te pamet na komediju!

Marin Držić

Slušanje

Dijalog i monolog u književnome tekstu

22.

Rad u skupinama

Šale i podvale

7.

Međupredmetni projekt

Šala s(a)...

54.

Ishodi učenja

ČITAMO obveznu lektiru *Novela od Stanca*. (B.2.2.) **US-POREĐUJEMO** književne tekstove prema temi ili žanru na sadržajnoj i izraznoj razini. (B.2.2.) **PRIMJENJUJEMO** književnoteorijske pojmove. (B.2.2.) **PREPOZNAJEMO** obilježja stilske formacije i dominantne književne poetike u renesansnoj komediji. (B.2.3.) **ANALIZIRAMO** povezanost književnoga teksta s drugim tekstovima prema obradi književne teme, zajedničkim motivima i predodžbama s obzirom na društveni i kulturni kontekst. (B.2.3.) **STVARALAČKI** se izražavamo potaknuti tekstem. (B.2.4.) **IZRAŽAVAMO** svoj literarni doživljaj i obrazlažemo stavove o književnome tekstu. (B.2.1.) **PROSUĐUJEMO** kako su informacije, ideje, stavovi i mišljenja prikazani u medijskome tekstu. (C.2.1.) **POVEZUJEMO I SAŽIMAMO** ideje u popularnoznanstvenom članku. (A.2.3.) **POVEZUJEMO** informacije i ideje iz teksta sa svojim znanjem, iskustvom i drugim tekstovima. (A.2.3.) **ISTRAŽUJEMO** različite izvore informacija služeći se naprednim pretraživanjem. **SLUŠAMO** u skladu s određenom svrhom izlagačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika. (A.2.2.) **ANALIZIRAMO** stilska obilježja popularnoznanstvenog i stručnog članka i primjenjujemo ih u oblikovanju teksta. (A.2.1.)

Šale i podvale

ISPRIČAJTE

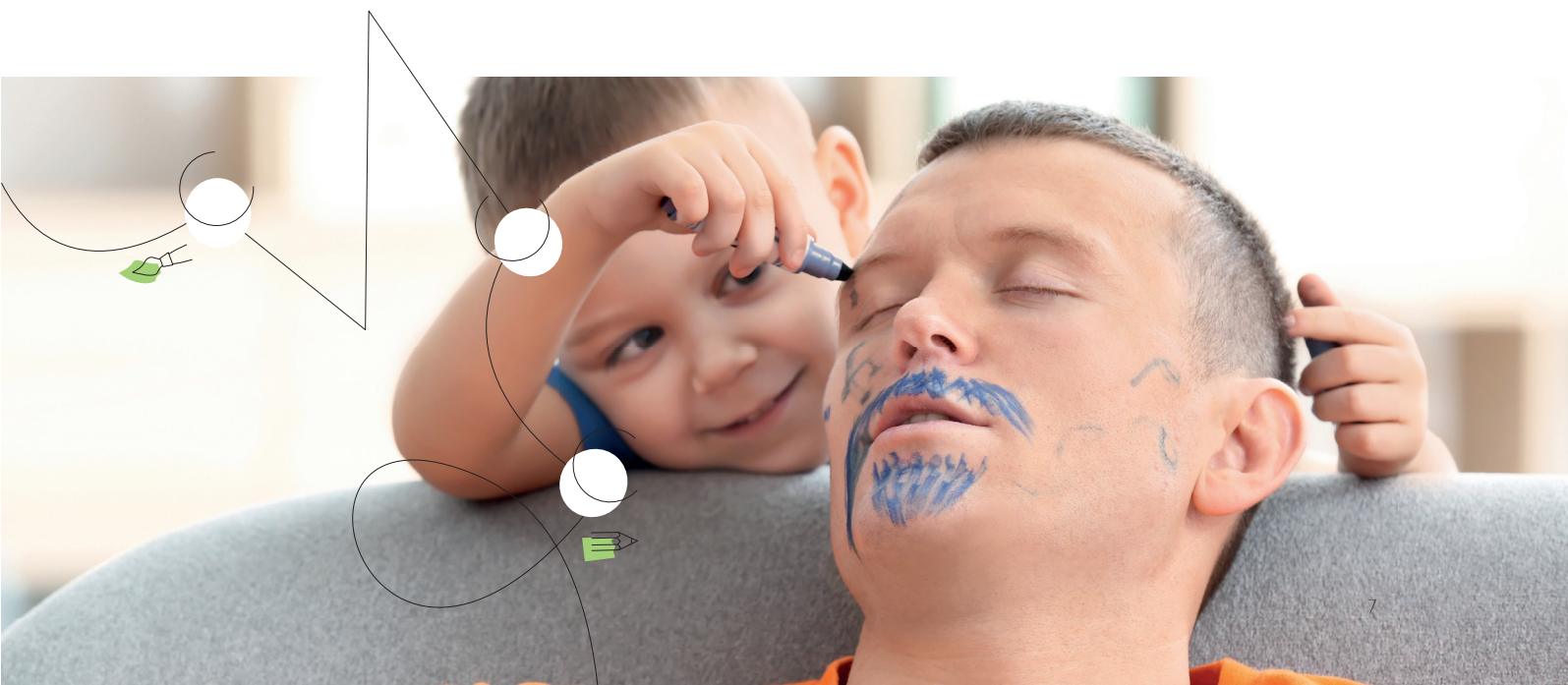
1. Prisjetite se neke uspjele podvale koju ste učinili prvoga travnja. Što vas je najviše razveselilo tom prigodom? Kakve podvale možemo smatrati prihvatljivima i u okviru dobrog odgoja? Obrazložite svoj odgovor.

RAZGOVARAJTE

1. Ispitaj sebe i svoje prijatelje:
 - a) o najčešćim razlozima sukoba s odraslima/starijima
 - b) o vlastitim zabudama i praznovjerjima.

ZAPIŠITE

1. Prisjetite se nekoga događaja u kojemu ste se osjećali izgubljeno i prestrašeno. Zamislite kakav bi vas susret u toj prigodi mogao utješiti i koji bi čovjek mogao steći vaše povjerenje? Zapišite svoja razmišljanja.

Pandorina kutijica

Plakat za predstavu *Pandorina kutijica* autora Mire Gavrana i redatelja Roberta Raponje.

IZ KRITIKE ILI ZAŠTO PROČITATI DJELO

Komedija na duhovit način promišlja muško-ženske odnose te preko vrlo zanimljivoga i smiješnoga zapleta, kao i neočekivanoga raspleta, omogućuje čitatelju/gledatelju da se nasmije i razmisli o mogućim sličnim situacijama u svakodnevnome životu.

TKO JE AUTOR?

Miro Gavran (1961.) jedan je od najčitanijih i najprevođenijih hrvatskih pisaca. Piše prozu i drame. U Slovačkoj je cijeli dramski festival dobio naziv prema njemu: *Gavranfest*. Gavran je dobitnik mnogih hrvatskih i međunarodnih nagrada i priznanja za svoj rad. Živi i radi u Zagrebu.

Djela: od romana osobito su poznati *Klara*, *Margita*, *Judita*, *Krstitelj*, *Jedini svjedok ljepote*, *Nekoliko ptica* i *jedno nebo*, a od drama *Ljubavi Georgea Washingtona*, *Tajna Grete Garbo*, *Lutka*, *Parovi*, *Najluđa predstava na svijetu*. Komedija *Pandorina kutijica* objavljena je u zbirci *Parovi i slične slabosti*.

MINIanketa PRIJE čitanja teksta

1. Tko je bila Pandora?
2. Što danas znači izraz *Pandorina kutija*?
3. Koje dodatno značenje izrazu daje uporaba umanjjenice (deminutiva) u naslovu?

PANDORINA KUTIJICA

Pero je šezdesetogodišnjak čija žena Buba odlazi u trojedni posjet kćeri u SAD; Pero posjećuje klesara Tonija kojemu kaže da je došao naručiti nadgrobni spomenik za umiruću ženu, a u razgovoru s Tonijem shvaćamo prave razloge njegova dolaska; u razgovoru, uz čašicu rakije, Pero priča Toniju kako je prije mnogo godina zaprosio Bubu.

PERO: A ona meni: „Je l' ti to ozbiljno?” a ja njoj: „Najozbiljnije! Budi mi žena, dođi živjeti kod mene u ovaj jednosobni stančić. Pusti mamu, pusti dečka!” I tako... mjesec dana potom smo se vjenčali. Dan nakon vjenčanja, prenijela ona svoje stvari kod mene doma. A nije imala puno toga, nešto robe, i nekoliko uokvirenih goblana i obiteljskih fotografija i jednu kutiju.

TONI: Kutiju?

PERO: Da, kutiju.

(Pero iz svoje torbe izvuče metalnu kutiju i stavi je na stol.)

TONI: To je ta kutija?

PERO: Da, ta. Kada sam je pitao: „Kaj je u toj kutiji?” rekla mi je da su unutra njezine uspomene na djetinjstvo, fotografije, pisma prvog dečka koja je dobila kada je imala devet godina, pisma prvih prijateljica i spomenar iz osnovne škole u koji su se upisali svi njezini prijatelji i prijateljice.

TONI: Pokazala ti sve to?

PERO: Ma kakvi! Još prvoga dana našega braka mi je rekla: „Ja pred tobom nemam nikakvih tajni, ali očekujem da nikada, baš nikada, ne otvoriš ovu kutiju, jer je u njoj moja intima, moje djetinjstvo, moja rana mladost, moja sjećanja i bezazlene tajne. Očekujem da to zauvijek ostane moje i samo moje.”

TONI: A šta si joj ti reka na to?

PERO: A kaj bi reko – suglasio sam se s tim da njezina kutija i njezine uspomene budu samo njezine i da tu ne zavirujem. Kutija je imala i svoj ključić. Ja, doduše, nisam znao gdje ona drži taj ključić, ali se nisam ni trudio saznati gdje je. Mislio sam si – kaj me briga tko joj se u spomenar upisao u osnovnoj školi, kaj me briga tko joj je bio prvi dečko u trećem osnovne. To je njezina intima, njezina prošlost. Je l' tako?

TONI: U pravu si, prijatelju, ča te briga za te male tajne.

PERO: E, al to nisu bile male tajne.

TONI: Kako nisu?

PERO: Vidiš, prije četrnaest dana moja žena je otišla na dalek put. Ostal sam doma i da ne duljim dalje, slučajno sam već prvoga dana pronašao ključić od ove kutije. Pomislio sam: a zakaj ja ne bi pogledao kaj ima u toj kutijici, ona to i tako neće saznati? Zavirit ću malo u njezino djetinjstvo, u njezinu mladost i to je to. Na dnu kutijice je bilo njezino prvo ljubavno pismo, koje joj je poslao neki Marko iz IV. b razreda i u tom pismu je on njoj pisao: „Ja ti moram reći da si ti najljepša curica u školi i da te ja jako volim i da mi se sviđaju tvoje kike i tvoje naušnice i kaj se praviš važna?” Onda sam pronašao spomenar iz kojega sam saznao da joj je u osnovnoj školi nadimak bio „Zavodnica”, a u taj spomenar je nekih desetak klipana upisalo svoje ime, a dvojica su čak napisala da se ona sjajno ljubi.

TONI: Baš lipo.

PERO: Kaj je tu lipo? To je za mene bio šok! Strašan šok! „Zavodnica” – moja žena!

TONI: Ma, ajde – to je osnovna škola.

PERO: Da, već je tada ispekla zanat. A najveći šok mi je bio kada sam otkrio njezin dnevnik. Cijeli život je vodila dnevnik, a u dnevniku je pisalo da joj je njezin dečko s Visa, koji je ondje služio vojsku, poslao pismo u kome joj javlja da više ne može biti njezin dečko, jer je nekoj curi iz Komiže napumpao trbuh i na jesen se mora oženiti njome.

TONI: Ajme meni, stvarno?!

PERO: Je, tako je. A onda je ona to ispričala svojoj mami, a lukava mamica je rekla: „Nikome ne govori o tome da te dečko ostavil, jer nitko ne cijeni ženu koja je dobila nogom u guzicu.” I tu joj je njezina mama prigovarala kaj je četiri godine hodala s istim dečkom, a po maminoj teoriji, ako te nakon prve godine frajer ne zaprosi, neće nikada, a zato kaj mamu nije slušala doživjela je da bude mučki ostavljena. Pa joj je mama rekla da se hitno mora udati za prvog koji naiđe, jer je iscurilo njezino vrijeme i preko noći je postala „stara cura” pa ju je

mama pitala ima li kakvog dečka u rezervi, a ona je rekla da nema ni jednoga osim što se povremeno viđa s „onim momkom na pošti“. A to sam bio ja.
TONI: Ajde, stvarno?

PERO: Tako je. Pa je mama rekla: „Je l ti se on sviđa?“ a ona je odgovorila: „Nije nešto posebno, al mi djeluje pitomo“, a mama je rekla: „Ne govori mu da te dečko ostavio, nego mu reci da te zaprosio i reci mu da ti ja zabranjujem da kao isprošena cura imaš kontakte s bilo kim drugim, a pogotovo s njime.“

TONI: O, perverzna baba.

PERO: Lukava, perverzna babetina. Znala je da stari dečko, kaj sam ja tada bił, može poželjeti samo „zabranjeno voće“. Uglavnom – ubrzo potom završio sam kod matičara. Nakon godinu dana smo dobili

kćerku, nedugo potom moja žena je počela raditi kao odgajateljica u vrtiću, a ja sam nakon dvanaest godina prestao raditi na pošti i zaposlio se u jednom ministarstvu. Živjeli smo prosječnim životom, naša kćerka je rasla i izrasla u pravu ljepoticu pa je jedno ljeto na moru upoznala mladića iz Amerike. Momak je po zanimanju kuhar, zaljubila se u njega i udala se. Žena i ja smo bili na toj svadbi. Rekao bih da su sretni... bar za sada... Al da se vratimo mojoj ženi – u toj kutiji sam pronašao i neka njezina intimna pisma, koja je razmjenjivala s jednim muškarcem, kao već udana žena.

TONI: Sigurni ste u to?

PERO: Do kraja.

MINIanketa NAKON čitanja teksta

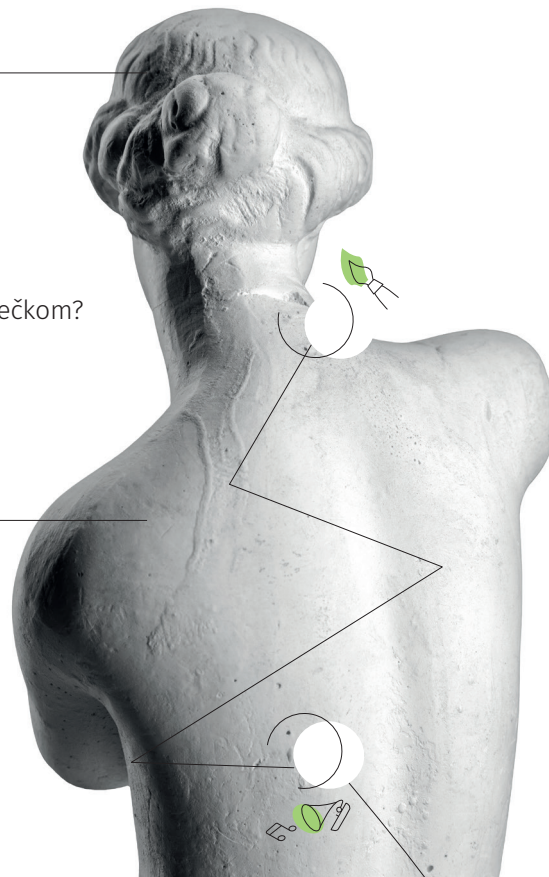
1. Kako bi nastavio/nastavila komediju?
2. Što bi ti učinio/učinila da si na Perinu mjestu nakon otkrivanja sadržaja kutije?

RAZUMIJEVANJE TEKSTA

1. Zašto je Bubi, Perinoj ženi, kutijica bila važna?
2. Što se, prema njezinim riječima, nalazilo u kutijici?
3. Što je Pero našao u kutijici?
4. Je li Pero imao pravo pregledavati sadržaj kutije?
5. Kako Pero opravdava svoj čin pred Tonijem?
6. Kako je Bubina majka komentirala kćerin prekid s dugogodišnjim dečkom?
7. Iznesi svoje mišljenje o komentaru Bubine majke.
8. Zašto je Pero posjetio Tonija?

JEZIČNO RAZMIŠLJANJE

1. Što zaključujemo o Peri i Toniju na osnovi obilježja njihova govora? Koje elemente razgovornoga stila prepoznajemo u ulomku?

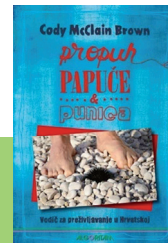

Čitanje

Propuh, papuče & punica

Brown, Cody McClain. 2014. *Propuh, papuče & punica*, vodič za preživljavanje u Hrvatskoj. Algoritam. Zagreb.

IZ KRITIKE ILI ZAŠTO PROČITATI DJELO

„Uljuljkani i uspavani u kulturološkoj svakodnevici Lijepe naše, više nismo svjesni svega onoga što Cody McClain Brown, ponosni splitski zet i priučeni Zagrepčanin, fantastično zapaža. On će nas podsjetiti na neobjašnjiv hrvatski strah od mitskog Propuha, objasniti će nam zašto je Punica moralna vertikala našeg društva i kako je ručak centralni dnevni događaj svake obitelji. Reći će nam za Darove koji se UVIJEK i SVUGDJE nose te što znače Prijatelji s kojima ostvarujemo dugotrajne i čvrste odnose, zasnovane na uzajamnom povjerenju...”
Izdavač

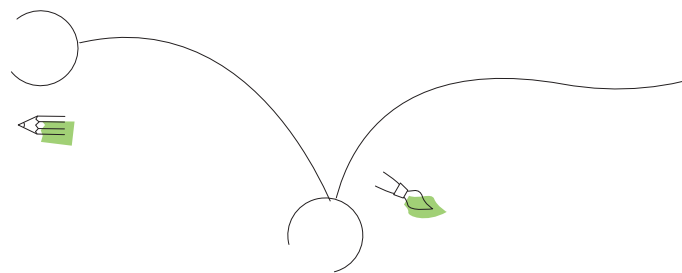
TKO JE AUTOR?

Cody McClain Brown, književnik i profesor na Fakultetu političkih znanosti. Doselio se iz Amerike u Hrvatsku te njegove knjige na zanimljiv i duhovit način govore o razlici između dviju kultura. Objavio je i knjigu *Hrvatska uzvraća udarac*, 2017.

MINIanketa PRIJE čitanja teksta

1. Na osnovi podataka koje si dobio/dobila o knjizi, zaključi koji bi bio smisao naslova djela.

HRVATSKA: ONO GDJE NIJE RUSIJA

Svoju sam suprugu upoznao jedne noći u provincijalnom mjestu u Oklahomi. Mislio sam da je iz Rusije. Slučajno je to bila jedna od najhladnijih noći godine, a naša večernja nastava iz komparativne politologije upravo je završila. Dok sam kao i ostali studenti žurio prema svom autu, pogledom sam pratio Vanu koja je odlazila u studenu daljinu, hodajući preko kampusa prema domovima gdje su živjeli svi inozemni studenti. Vidjelo se da je iz Europe: visoka i vitka, tvorila je elegantnu, titravu sjenu. Ruku zabijenih u džepove i pognute glave, uvojcima duge kose stvarala je aureole pod uličnom rasvjetom. Čak su joj i koraci na neki način odisali profinjenošću kakve nije bilo u trapavom gaženju nas Oklahomaca na putu prema parkiralištu.

Budući da je bilo ledeno, pomislio sam da bi bilo baš pristojno i džentlmenki od mene ponuditi joj da je povežem. U isti mah, zabrinuo sam se da bih tom ponudom izazvao u njoj žmarce krajnje nelagode. Rastrgan između želje da budem ljubazan i potrebe da ne ispadnem čudak, sjeo sam u auto i krenuo, te na pola puta do izlaska na glavnu ulicu odlučio ipak joj ponuditi da je odbacim. Vratio sam se istim putem, te se odvezao u smjeru kuda sam pretpostavio da je otišla, ali od nje nije više bilo ni traga ni glasa. Stopila se s noćnim mrakom poput duha. Kad sam okrenuo kući, pomislio sam: Što sad, iz Hrvatske je. Sigurno je navikla na hladnoću. Nisam se mogao grditi prevariti. Kako se ispostavilo, Vana je zapravo iz Splita, drevnoga grada na Jadranskom moru. Ne samo da je u Splitu rijetko kad ledeno, nego je godišnja prosječna temperatura 19,3 stupnjeva Celzija, i to je jedno od najsunčanijih mjesta u Europi.

Jasno, kao većina Amerikanaca, nisam baš znao ni gdje je, pa čak ni što je Hrvatska. Kao što se vidi iz mog primjera, čak i nama koji studiramo dobro bi došla zemljopisna poduka. S druge strane, kladim se da ni većina žitelja Hrvatske, čak i Europe, ne bi mogla brzo pronaći Oklahomu na karti Amerike. Tako da smo izjednačeni. Ili, ne baš. Problem s time što nisam znao gdje je Hrvatska leži u tome što

nisam čak ni znao što ne znam. Bio sam uvjeren da znam gdje je Hrvatska: Negdje u RUSIJI! Manjkavost moga geografskog znanja spregnula se s apsurdnom samouvjerenošću. Koji smo mi zakon! Ameri! Dio krivnje za to neznanje leži na zemljopisu samog SAD-a. Mi živimo između dva golemo oceana i skloni smo strpati sve s druge strane u kategoriju „tamo negdje”. Odrastanje u Hladnom ratu nije naročito pripomoglo u tome. Sužavanje vidika bipolarnog političkog svijeta krajnje je pojednostavilo geografiju. Ako je neka zemlja bila europska i komunistička, bila nam je ruska, što je značilo da baš sve što leži iza Željezne zavjese ima komatodne zime, čekanja u dugim redovima i tužne, tužne stanovnike koji jedva čekaju obući levisice i najesti se u McDonald'su. U mojoj se glavi karta hladnoratovskog svijeta dijelila na slobodne, šarolike, vedre demokracije i mračne, represivne prostore „Carstva zla”. Pojednostosti nisu bile bitne. Zato, kad je Vana na nastavi rekla da je iz Hrvatske, zaključio sam: Hrvatska, Čečenija, Dagestan, Azerbejdžan, Jugoslavija, Srbija, Sibir, Belarus, Armenija, Bugarska, Ukrajina, Moldova – jedno te isto. Sve su to bivši komunisti. Sve je to sirotinja. Sve je to razoreno ratom. Sve je to nekoć pripadalo nekom velikom govnu koje se raspalo na milijardu sitnijih govanaca.

Tek kada sam nakon nekih mjesec dana slučajno pogledao staru kartu Sovjetskog Saveza iz National Geographica iz 1988. shvatio sam da: a) socijalistička federacija u kojoj je Hrvatska nekoć bila, Jugoslavija, nije uopće pripadala Sovjetskom Savezu, i b) Hrvatska JE. PREKOPUTA. ITALIJE. Što? Italije? To je popratila sljedeća epifanija: *Opa. Pa tamo po svoj prilici i nije naročito hladno.* (Diplomirao sam s peticom, dame i gospodo! S. Peticom!) Zaintrigiran više vlastitim neznanjem nego bilo kakvim konkretnijim zanimanjem za Hrvatsku, počeo sam malo istraživati.

Koji dan potom pružila mi se prilika da iskoristim svoja saznanja. Pod desetominutnim odmorom naše večernje nastave, kad je Vana otišla zapaliti s još nekoliko studenata, netko ju je upitao o

Hrvatskoj, Jugoslaviji i komunizmu. U pitanju je ležala pretpostavka da je Hrvatska u Rusiji, ili joj pripada. *Pih, budale*. Vana je pokušala ispraviti tu pretpostavku. Ja sam pristojno pojasnio da Hrvatska, zapravo, leži odmah pokraj Italije i da je u doba Rimskog carstva Rimljanima bila ekvivalent Floride, te da je čak rimski car Dioklecijan na njezinoj obali podigao svoju „vikendicu” za mirovinu. Vana se vidno zaprepastila. „Tako nekako”, rekla je. Tijekom tog semestra počeo sam u sebi oblikovati pojamovnu kartu Hrvatske i ostatka jugoistočne Europe. Počeo sam tako što sam zamislio Italiju kao čizmu (originalno, znam), a Hrvatsku kao ono preko puta stražnje strane noge, odmah ispod koljena i ne sasvim do kraja lista. Odmah sjeverno od te zemlje leži Slovenija, koja im dođe kao svojevrsna balkanska Kanada: Čišća. Hladnija. Jadnija. Onda je tu istočna susjeda Hrvatske, Srbija, koju sam zamislio otprilike kao Teksas u odnosu na Oklahomu. Veća je, malo poznatija (i to ne po dobru), više divlja i vjerojatno malčice luđa. Zna se da s Teksasom nema labavo. Ispod Hrvatske je Bosna, a svi su u SAD-u barem čuli za Bosnu, je li. Znamo da smo mi tamo svojedobno izveli nešto što je bilo na CNN-u. Zatim je tu, protegnuta uz zapadni rub Bosne, prelijepa obala hrvatske Dalmacije, meni poznate kao rimske Floride, koju mnogi Amerikanci danas poznaju kao omiljeno izletišta Ricka Steveša, Billa Gatesa i Beyoncé, te kao lokaciju na kojoj HBO snima *Igru prijestolja*. Ispod te obale leži Crna Gora. To je sve što znam o Crnoj Gori.

Opet, da ne bih ispao nepošten prema svojim američkim sunarodnjacima, većini je nas teško shvatiti dinamiku nacionalne promjene koja je svojedobno zahvatila cijelu Europu, a i dalje utječe na dijelove jugozapadne Europe. Sjedinjene Države imaju ono što mnogim zemljama nedostaje: kontinuitet. Ako se izuzme Građanski rat, cjelovita smo zemlja još od kraja 18. stoljeća. Otkako su ovamo doplovili brodom, svi članovi moje obitelji rađali su se diljem Amerike, ali svi UNUTAR Amerike. S druge strane, moja hrvatska kći, supruga, punica i njezina majka, prabaka Julija, rodile su se na jednom te istom mjestu, ali svaka u DRUGOJ zemlji. Što? Ozbiljno? Da. Ludo! Znam!

Amerika je kao Coca-Cola. To je brend za koji svi znaju. Još od 1776. Sjedinjene Američke Države su Sjedinjene Američke Države. I premda su SAD u međuvremenu doživjele pozamašan rast svog tržišnog udjela, one su već više od dvjesto godina brend zvan Amerika (uz isprike Kanadi i Meksiku). Hrvatska je u istom tom vremenskom razdoblju imala problema s prepoznatljivošću svog imena i održavanjem identiteta svog brenda¹. Mi koji odrastamo u SAD-u jednostavno uzimamo stabilnost i dugovječnost svoje zemlje zdravo za gotovo. Teško nam je shvatiti, pa čak i pojmiti da granice na karti možda nešto i znače dobrom dijelu svijeta, ili da države proživljavaju uspone i padove. Složenostima svijeta pristupamo olako, doživljavajući ih binarno na temelju vlastitog iskustva. Stvari stoje ili ovako ili onako, ili si naš ili si njihov, ili si normalan ili si... Eur-O-pljanin. Što sam više saznavao o Hrvatskoj i što sam se više zbližavao s Vanom, to je u meni sve više slabio taj dijametralni svjetonazor. Počeo sam sagledavati svijet u živopisnijim bojama od onog bezveznog sivila za koje sam smatrao da se skuplja uz rubove Amerike.

Kako se semestar primicao kraju, radovao sam se pomisli da ćemo nas dvoje zajedno provesti ljetu u ovome malom, pustom oklahomskom mjestu. Zatim me obavijestila da se preko ljeta seli u New York. Sranje.

epifanija – iznenadno otkriće pojedinosti koja rasvjetljava smisao cjeline djela

¹ U proteklih dvjestotinjak godina Hrvatska je bila: Republika Hrvatska i 28. država članica Europske unije, Socijalistička Republika Hrvatska u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, Nezavisna Država Hrvatska, Jugoslavija: Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, kraljevska monarhija predstavljena pri Carskom vijeću i zemljama Svete ugarske krune Svetog Stjepana (poznatija kao Austro-Ugarsko Carstvo), dok su dijelovi Hrvatske u isti mah bili priključeni Austrijskom Carstvu, Habsburškom Carstvu, Republici Veneciji i Kraljevini Mađarskoj. Ti vrapci!

MINIanketa NAKON čitanja teksta

1. Što misliš o naslovu djela nakon pročitano ga ulomka?
2. Iznesi svoj prijedlog za naslov djela i objasni zašto bi baš tako naslovio/naslovila djelo.

RAZUMIJEVANJE TEKSTA

1. Pronađi i ispiši podatke na temelju kojih je pripovjedač nakon prvoga susreta zaključio da je njegova buduća supruga Europljanka.
2. Izdvoji rečenicu u kojoj pripovjedač govori o učenju zemljopisa u SAD-u i prokomentiraj ju.
3. Nabroji pripovjedačeve predrasude o Hrvatskoj.
4. Zapiši svoje predrasude o životu u Sjedinjenim Američkim Državama oblikovane na temelju gledanja holivudskih filmova i serija.

JEZIČNO RAZMIŠLJANJE

1. Navedi značenje riječi *stereotip* i *predrasuda*. Jesu li te riječi sinonimi? Što ti pokazuje navedeni tekst o predrasudama – zbog čega se one mijenjaju? Jesi li osvijestio/osvijestila svoje predrasude? Imaš li ti predrasuda o npr. Americi i o strancima ili o npr. Zagorcima, Dalmatincima, Ličanima, Slavoncima (...)?
2. Koje su riječi napisane kosim slovima, velikim slovima i koja je funkcija toga isticanja? Utječe li na značenje rečenice uporaba rečeničnoga znaka i velikih slova u primjeru: „Hrvatska JE. PREKOPUTA. ITALIJE.”?

OBITELJ I SKUČENOST

Dok su me Vanini prijatelji hladnoćom i distanciranošću tjerali da se dokazujem kao stranac, njezina me obitelj smjesta toplo dočekala. I bolje da je bilo tako, jer smo veliki dio tog ljeta njezina sestra, nećaci blizanci, ja, Vana i Vida živjeli svi zajedno u dvosobnom stanu. Zatim su došli rođaci.

Cijelo ono darivanje bilo mi je pomalo čudno, navikao sam se na vrijeme ručavanja, kupanje u moru počelo mi je goditi, ali život u tako tijesnom prostoru uz. toliko. ljudi. pokazao se kao golema prepreka na mome putu prema kulturnom prihvaćanju i postupnom suživljavanju. Kako ne bih sišao s uma, pronašao sam prazno mjesto na balkonu gdje bih svake večeri sjedio i pio, i pušio, i pio i pušio, sve dok ne bih oteturao u krevet. Omamljenost pijanstva, obavijena oblakom dima cigareta, bila mi je hrvatska inačica vlastite sobe. Zidovima piva ograđivao sam se od ostatka svijeta da mogu biti sâm sa svojim mutnim, maglovitim, pijanim mislima.

U Americi prostor nije posljednja prepreka, nego ono što nam kod kuće služi za stvaranje granice između nas i ostatka obitelji. Odrastao sam u kući na kat od 216 četvornih metara, uz sestru, mamu i poočima. Ja sam imao svoju sobu, sestra je imala svoju sobu, roditelji su imali svoju sobu. Imali smo blagovaonicu gdje smo jeli samo za blagdane, dnevni boravak u kojem smo boravili također samo za blagdane, te radnu sobu kojom smo se čak služili svakodnevno. Kuća je imala dvije i pol kupaonice, kao i podrum. Drugim riječima, u toj se kući uvijek lako dalo naći prostoriju u kojoj nema nikoga.

Preobilje prostora u američkom životu stvara dinamiku koja mi je nedostajala u hrvatskoj obitelji: ozlojeđenost i nestrpljivost. Obdareni smo privilegijom sposobnosti da se lako razdražimo zbog sitnih osebnosti svojih bližnjih, te sposobnosti da nešto poduzmemo oko toga, kao na primjer da odemo u svoju sobu, u susjednu sobu, ili bilo koju praznu sobu u kući. Bake koje mrmljaju, bratći koji dišu na usta, sestre koje brbljaju, majke koje previše kritiziraju i posprdna braća koja o svemu previše pametuju uvuku vam se pod kožu, ali onda samo odete u svoju sobu, sjednete za Nintendo i pustite da vam dobri stari dr. Mario da recept za obiteljski sklad. U SAD-u ništa ne zbližava obitelj toliko kao izdvojeni boravak (obično pred televizorom) u zasebnoj sobi. U Splitu mi se takva mogućnost bijega nije pružala, pa sam se služio pivom i balkonom. Kako je ljeto protjecalo, sve sam se više čudio sposobnosti moje nove obitelji da živi zajedno bez sukoba. Kad su daljnji rođaci stigli, pomislio sam: *Sad će se nešto dogoditi*. Mislim ono, devetero ljudi u dvosobnom stanu? U Sjedinjenim Državama bilo bi krvi. Ali tu, nipošto. Nikoga nikad ništa ne bi iziritiralo. Nitko se nije svađao. Nitko se nije derao. Nitko nije čeznuo za podizanjem četiri zida s vratima između sebe i svih ostalih. Ispod površine kao da je postojalo nepresušno vrelo strpljivosti, ali nije to bilo zato što su se svi toliko voljeli da nikad ne bi moglo biti razmimoilaženja, ni ništa slično. Nije da smo živjeli u hipijevskoj komuni. Obitelj je nekako naprosto bila strpljivija u međusobnom ophođenju. Svi su bili spremniji progutati nervozu i prijeći preko onog što ih smeta.

Pogotovo me opčinilo utjelovljenje smirenosti u Vaninoj sestri Ivani. Kao majka sedmogodišnjih blizanaca i sedamnaestogodišnje kćeri, također je živjela u dvosobnom stanu s mužem, djecom i svekrvom, no nikad nisam čuo da bi podigla glas, očito se nije drogirala i nije svake večeri pila na balkonu. U čemu je bio ključ njezinog zenu sličnog spokoja?

Jedne sam je večeri spopao hrpetinom pitanja u suštini ovakvog sadržaja: *Pa, s moje točke gledišta tvoj život izgleda kao pravi pakao, ali ti nemaš potrebu piti ovako kao ja na balkonu. Naprotiv, djeluješ mi sretno. U čemu je fora?*

S mrvicom više suptilnosti upitao sam je kako joj je bilo odgojiti dvije bebe u tako skučenom prostoru uz još jedno dijete, muža i svekrvu. Budući da u to vrijeme nisam imao djece, djelovalo mi je jednostavno nemoguće biti primoran provoditi sve svoje vrijeme uz tolike ljude. Kako pritom ne poludjeti? Ali Ivana me samo pogledala s istom onom smirenošću kojom je pristupala svemu ostalome i rekla: „Ne znam.”

Ali tom izjavom nije kazala da ne poznaje odgovor, već mi je prije dala do znanja da se to nikad nije ni zapitala. Takvo što je nikad nije zabrinjavalo. Zašto i bi? Dok sam sjedio na balkonu, sve sam sagledavao s točke gledišta zasnovane na vlastitim očekivanjima, a očekivao sam imati sobu samo za sebe, kamo mogu otići i osamiti se kad god poželim.

Dok su zajedno odrastale, Van i njezina sestra nisu imale mogućnosti ljutito otići u vlastitu sobu uz izjavu da „život stvaaraaarno nije fer”. Ona i sestra spavale su u dnevnoj sobi, dok su njihovi roditelji, te djed i baka, spavali u druge dvije sobe. Naravno da su tinejdžerske izjave o nepravdi života, bijeg u sobu i lupanje vratima za sobom dio američkog iskustva (pogledajte samo bilo koju

humorističku seriju iz 1980-ih). Zajednički spokoj u ovom stančiću stvorio je u meni jednu od prvih potreba da dovedem u pitanje američki način života. Bilo što slično velikoj kući s bijelom daščanom ogradom koju sam se nadao jednog dana steći (kući s par Toyota i dovoljno slobodnog prostora za moje stripove i „kolekciju” figurica iz Ratova zvijezda) polako me prestajalo privlačiti. Poput satelita koji je promijenio smjer počinjao sam se udaljavati iz kulturne orbite Amerike. Počinjao sam se mijenjati.

RAZUMIJEVANJE TEKSTA

1. Objasni kako autor tumači kulturološke razlike između Hrvata i Amerikanaca na osnovi suživota u istome stanu.
2. Koje dijelove teksta smatraš zanimljivim i duhovitim?
3. Kako Vanina sestra doživljava suživot s obitelji i kako ga komentira pripovjedač?

ZAKLJUČI, RAZMISLI, USPOREDI

Usporedba tekstova: *Novela od Stanca – Propuh, papuče & punica*

1. Na čemu se temeljila kulturološka razlika između dubrovačkih mladića i Stanca?
2. Kako je ta razlika predstavljena u Držićevu djelu (jezične razlike, razlike u razmišljanju i odnosu prema životu), a kako u ulomku iz Brownova djela?
3. Koje predrasude prepoznaješ u Brownovu, a koje u Držićevu tekstu?
4. Koje žargonizme upotrebljava Brown i zašto? Kako je jezik i u jednome i u drugome djelu postao sredstvom za izražavanje karakternih obilježja likova?

Smijeh, poruga i komedija

Književni rod	drama
Dramska vrsta	komedija (uz komediju, dramske su vrste <i>tragedija</i> i <i>drama u užem smislu</i>)
Žanr	komedija situacije, komedija konverzacije, komedija intrige, komedija karaktera
Načini ostvarivanja komičnoga dojma	humor (<i>ismijavanje</i>) ironija (<i>blaga poruga</i>) satira (<i>oštra poruga i kritika neke društvene pojave</i>) groteska (<i>izobličavanje</i>)

Drama je književni rod koji se razlikuje od lirike, epike i diskurzivnih književnih oblika. Osobita je po tome što je pisana u obliku dijaloga i namijenjena je izvođenju na pozornici.

Drama kao **književni rod** dijeli se na tragediju, komediju i dramu u užem smislu.

Komedija kao dramska vrsta može biti: komedija situacije (smiješno izvire iz smiješnih situacija), komedija intrige (smiješno se temelji na zapletima), komedija karaktera (smiješno izvire iz neke karakterne osobine) i komedija konverzacije (smiješno izvire iz razgovora i jezičnih dosjetaka).

Crni humor jest otkrivanje smiješnoga u okrutnim i mučnim stvarima.

S obzirom na način ostvarivanja komičnoga dojma:

Humor je ismijavanje neke pojave.

Ironija je odmjereno podrugljiv način ismijavanja stvari, pojava i osoba. Prepoznamo ju tako što se temelji na opreci između pozitivnoga oblika izražavanja i negativnoga stava koji je njime izražen, npr. *Krasno si to napisao!* ironično je ako se odnosi na to da je netko nešto napisao ružno.

Satira je izrugivanje ljudskih slabosti i smiješnih strana pojedinih društvenih skupina, nositelja vlasti.

Groteska je komičan, ali izobličen prikaz, na granici je između smiješnoga i tragičnoga.

RAZUMIJEVANJE TEKSTA

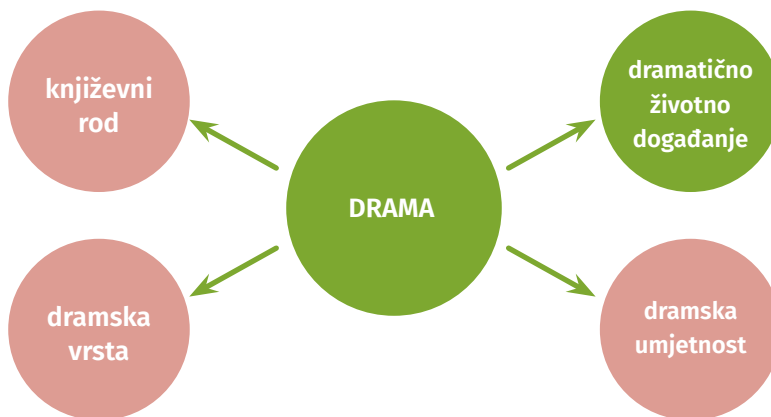
1. Odredi žanr komedije i razinu prikazivanja smiješnoga u *Pandorinoj kutijici* Mire Gavrana.
2. Navedi primjer ironije iz svakodnevne komunikacije.

Teorija književnosti

Drama je drama je drama...

DEFINICIJA DRAME

Drama (grč. *drâma* = radnja) – **književni rod** (koji se razlikuje od lirike, epike i diskurzivnih književnih oblika), **dramska vrsta** (koja se razlikuje od tragedije i komedije) te **dramska umjetnost** općenito. Drama je namijenjena izvođenju na pozornici pa je zato dramska književnost usko povezana s kazališnom umjetnošću.

Riječ **drama** upotrebljavamo i u svakodnevnoj komunikaciji kad želimo naglasiti dramatičnost neke situacije, odnosno nekoga životnog događanja.

OBILJEŽJA DRAME

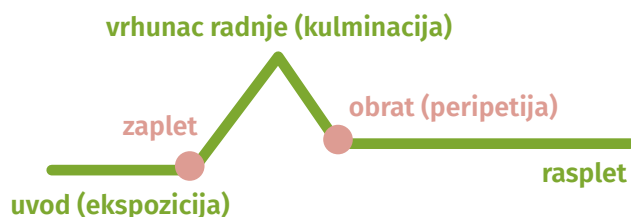
U drami postoji dramska **radnja** koja se uglavnom razvija od zapleta prema raspletu. Dramska **napetost** postiže se unutarnjim ili vanjskim **sukobima** među dramskim licima koji dolaze u različite odnose – **dramske situacije**. Ključnu ulogu u drami ima **dijalog** (razgovor u kojemu dramska lica izražavaju svoje stavove, misli, osjećaje), ali veliku važnost ima i **monolog** (govor jednoga dramskog lica u kojemu on izražava svoje stavove, misli i osjećaje).

Obilježja dramskoga roda, odnosno drame mogu se pronaći i u drugim književnim i umjetničkim vrstama i oblicima (npr. dramske poeme, dramski romani...), a možemo govoriti i o dramatičnosti glazbe, likovnoga djela ili filma.

STRUKTURA DRAMSKOGA TEKSTA

Dramski tekst pisan je u obliku **dijaloga** i namijenjen je izvođenju na pozornici. Zato se u njemu uglavnom nalaze **didaskalije** (upute redatelju i glumcima o načinu glume, kretanju glumaca, predstavljenom prostoru i vremenu i sl.). Na početku dramskoga teksta nalazi se popis dramskih lica, a dramski tekst podijeljen je na **prizore** koji su najčešće povezani u veće cjeline – **činove**. Prizori se ponekad povezuju u cjeline koje se zovu **slikama**, a određeni su, kao i činovi, **dramskim situacijama**, tj. odnosima među likovima na pozornici.

Dramska kompozicija može se prikazati i grafički:

Uvod ili ekspozicija odnosi se na početak drame, slijedi **zaplet** nakon kojega se odvija radnja koja dovodi do **vrhunca (kulminacije)** radnje. **Obrat (peripetija)** vodi radnju prema **raspletu**.

U nekim dramskim tekstovima na samome početku postoji **prolog** – dio u kojemu se najčešće objašnjava događaji koji prethode radnji ili svrha drame.

Ta se kompozicija odnosi na tzv. tradicionalnu dramu jer u modernim dramama autori razaraju tu dramsku kompoziciju kako bi pokazali svoj odmak od tradicije i nastojanje da stvore drukčiji tip drame.

DRAMSKE VRSTE

Tri su osnovne dramske vrste: tragedija, komedija i drama u užem smislu.

TRAGEDIJA – razvila se u staroj Grčkoj gdje je doživjela procvat u 5. st. pr. Kr. i ima sljedeća obilježja: **tragični junak** – strada zbog sukoba svojih ideala sa stvarnošću u kojoj živi te zbog vlastite nesretne

sudbine; **tragička krivnja** – rezultat je sudbinske zablude, tj. tragični junak dosljedno brani svoja uvjerenja i stavove što ga vodi u propast, njegovo je djelovanje određeno uzvišenim ciljevima i zato je on na kraju tragedije moralni pobjednik; **tragičan završetak** – cijena koju junak plaća za vlastitu dosljednost i vjernost idealima; **uzvišen stil** – svečan, dostojanstven stil.

KOMEDIJA – razvila se, kao i tragedija, u staroj Grčkoj gdje je doživjela i procvat zahvaljujući komediografu **Aristofanu** (445. – 385. pr. Kr.).

Dok tragedija prikazuje ozbiljnu radnju, komedija prikazuje smiješnu radnju, a komičan dojam ostvaruje se na sljedeće načine: **humorom** (odnosi se s razumijevanjem prema ljudskim slabostima i ismijava ih), **ironijom** (odmjereno podrugljiv način ismijavanja koji se temelji na opreci između pozitivnoga oblika izražavanja i negativnoga stava koji je njime izražen), **satirom** (pojave i karakteri ismijavaju se i oštro osuđuju) i **groteskom** (komika u kojoj prikazivanje teži nakaznomu izobličavanju).

Podvrste komedije razlikuju se prema obilježju na kojemu se temelji smiješan učinak: **komedija karaktera** temelji se na karakternim manama, **komedija intrige** na smiješnim zapletima, **komedija situacije** na neočekivanim situacijama u kojima se nalazi lik te **komedija konverzacije** na duhovitim razgovorima i dosjetkama.

Farsa je vrsta komedije nastala u srednjem vijeku, a odlikuje se grubim i vulgarnim humorom te karikiranim likovima. **Vodvilj** je laka komedija s popularnim melodijama.

Drama u užem smislu prikazuje ozbiljnu radnju, ali nema tragičan završetak.

Dramskim vrstama pripadaju i: **melodrama** – dramska vrsta u kojoj glazba prati govor glumaca i **pastorala** – idilično-sentimentalna drama u kojoj su glavni likovi pastiri i pastirice. Melodrama se razvila u razdoblju baroka, a pastorala u razdoblju renesanse.